

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมคุณธรรมและจริยธรรมโดยวิธีการลูกเสือ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำมากำหนดกรอบแนวคิด พื้นฐาน ในการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพการบริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม
3. แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม
4. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมตามวิธีการลูกเสือ
5. การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักศึกษาในประเทศและต่างประเทศ
6. แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร
7. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพการบริหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2554, หน้า 14 - 18) จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นโรงเรียน การเรือนแห่งแรกของประเทศไทย ชื่อ “โรงเรียนมัธยมวิสามัญการเรือน” สังกัดกองอาชีวศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ) เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 ที่วังกรมหลวงชุมพรเขตต์อุดมศักดิ์ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลพระนคร วิทยาเขตพณิชยการพระนคร) มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกอบรม การบ้านการเรือนสำหรับสตรีหลักสูตร 4 ปี และได้เริ่มเปิดสอนหลักสูตรอบรมครูการเรือนขึ้น เป็นครั้งแรก มีความมุ่งหมายเพื่อเตรียมผู้ที่จะออกไปมีอาชีพครูในแขนงนี้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 ได้ย้ายมาอยู่ที่วังจันทน์เกษม (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) และเปลี่ยนชื่อจาก โรงเรียน มัธยมวิสามัญการเรือนมาเป็น โรงเรียนการเรือนวังจันทน์เกษม สังกัดกองและกรมเดิม โดยเปิดสอนหลักสูตรมัธยมการเรือน (หลักสูตร 3 ปี) และหลักสูตรการเรือนชั้นสูง (หลักสูตร 3 ปี) เพิ่มเติม

ในปี พ.ศ. 2484 ได้ย้ายจากวังจันทร์เกษมมาตั้งอยู่ในบริเวณสวนสุนันทา บนพื้นที่ประมาณ 37 ไร่ ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งมหาวิทยาลัยในปัจจุบันและเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนการเรือนพระนคร” ย้ายสังกัดจากกองอาชีวศึกษาไปสังกัดกองฝึกหัดครู กรมสามัญศึกษา ในขณะเดียวกันกระทรวงศึกษาธิการก็ได้จัดตั้ง “โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ” ขึ้น ในบริเวณพื้นที่เดียวกันกับโรงเรียนการเรือนพระนคร สังกัดกองฝึกหัดครู กรมสามัญศึกษาแต่แยกส่วนการบริหารจัดการออกจากกัน

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ฉบับ พ.ศ. 2497 และรวมการฝึกหัดครูที่จัดขึ้นในกรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการประหยัดและเพิ่มพูน ประสิทธิภาพในการปรับปรุงการผลิตครูทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ โรงเรียนการเรือนพระนครจึงย้ายมาสังกัดกรมการฝึกหัดครู ในปี พ.ศ. 2498 และได้โอนแผนกฝึกหัดครูอนุบาลจากโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ มาสังกัด โรงเรียนการเรือนพระนคร

ปี พ.ศ. 2499 โรงเรียนการเรือนพระนครได้เปิดสอนหลักสูตร ป.กศ. (คหศาสตร์) เป็นปีแรกและเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ในขณะเดียวกันก็เปิดสอนหลักสูตรประโยคครูการเรือน ประโยคครูอนุบาล ระดับ ป.ป. (หลักสูตรครูประถม) และประโยคครูมัธยมศึกษาการเรือนควบคู่กันไปด้วย

ปี พ.ศ. 2501 เปิดสอนหลักสูตร ป.กศ. และ ป.กศ. (ชั้นสูง) เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2504 กระทรวงศึกษาธิการประกาศยกฐานะ โรงเรียนการเรือนพระนครเป็นวิทยาลัยครู ชื่อ “วิทยาลัยครูสวนดุสิต” สังกัดกองการฝึกหัดครู กรมการฝึกหัดครู

ปี พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2518 มีผลบังคับใช้ กรมการฝึกหัดครูได้ปรับปรุงหลักสูตรขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นหลักสูตรการฝึกหัดครูของสภาการฝึกหัดครู พ.ศ. 2519 ทำให้วิทยาลัยครูสามารถเปิดสอนได้ถึงระดับปริญญาตรี นอกจากนี้ยังได้มีการรวมโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศกับการฝึกหัดครูอนุบาลเข้าด้วยกันเป็นภาควิชาการอนุบาลศึกษา สังกัดคณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต และได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนอนุบาลละอออุทิศเป็น “โรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศ” และเปิดสอนระดับปริญญาตรี หลักสูตรสภาการฝึกหัดครู วิชาเอกการอนุบาลศึกษาเป็นครั้งแรก

จากพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2518 ทำให้วิทยาลัยครูมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งระบบบริหารและวิชาการ ตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษาของวิทยาลัยครูได้เปลี่ยนไปเป็น “อธิการวิทยาลัย” พร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้บริหารส่วนราชการอื่น ๆ ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ เป็นส่วนราชการที่ประกอบด้วยอธิการ รองอธิการฝ่ายบริหาร รองอธิการฝ่ายวิชาการ และรองอธิการฝ่ายกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการ ประกอบด้วย

แผนกต่าง ๆ 12 แผนก ด้านงานวิชาการได้จัดตั้งให้มีคณะวิชา 3 คณะ คือ คณะวิชามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ (มีภาควิชาในสังกัด 11 ภาควิชา) คณะวิชาครุศาสตร์ (มีภาควิชาในสังกัด 7 ภาควิชา) และคณะวิชาวิทยาศาสตร์ (มีภาควิชาในสังกัด 9 ภาควิชา)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลให้วิทยาลัยมีการก่อสร้างและปรับปรุงอาคารสถานที่ เพื่อใช้เป็นสำนักงานและห้องเรียนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แม้ว่าจะมีการปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารและระบบวิชาการใหม่ แต่วิทยาลัยครูสวนดุสิตยังคงมีการจัดการศึกษาในสาขาเดียว คือ สาขาวิชาการศึกษา ตามหลักสูตรสภาการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ. สูง) และระดับปริญญาตรี 4 ปี และ 2 ปี ต่อเนื่อง (ครุศาสตร์ - บัณฑิต) จำนวน 11 วิชาเอก (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ทั่วไป คหกรรมศาสตร์ ศิลปศึกษา การศึกษาพิเศษ การอนุบาลศึกษา การประถมศึกษา อุตสาหกรรมศิลป์ และคณิตศาสตร์)

ปี พ.ศ. 2528 หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2518 เป็น พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527 ทำให้วิทยาลัยครูสามารถเปิดสอนสายวิชาการอื่นได้ นอกเหนือจากสายวิชาชีพครู วิทยาลัยครูสวนดุสิตจึงเริ่มเปิดสอนสายวิชาการอื่น โดยเริ่มจากหลักสูตรระดับอนุปริญญา คือ อนุปริญญาศิลปศาสตร์ (อ.ศศ.) 3 วิชาเอก (วารสาร และการประชาสัมพันธ์ ภาษาอังกฤษ และออกแบบนิเทศศิลป์) และอนุปริญญาวิทยาศาสตร์ (อ.วท.) 3 วิชาเอก (การอาหาร ผ้าและเครื่องแต่งกาย และศิลปประดิษฐ์) และได้มีการเปิดรับสมัครนักศึกษาชายเข้าเรียนเป็นสหศึกษาเป็นปีแรก

พ.ศ. 2529 - 2534 วิทยาลัยครูสวนดุสิตได้ขยายการเปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สายวิชาการอื่นเพิ่มขึ้นหลายวิชาเอก ในสาขาวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาตรี 4 ปี และปริญญาตรีต่อเนื่อง มีการเปิดสอนนักศึกษาภาคสมทบ (สำหรับผู้ที่มิงานทำอยู่แล้ว) ตามโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) รุ่นแรกในปี พ.ศ. 2529 โดยเปิดสอนทั้งสายวิชาชีพครูและสายวิชาการอื่นในระดับอนุปริญญา และระดับปริญญาตรี

พ.ศ. 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อ “สถาบันราชภัฏ” แก่วิทยาลัยครูทั่วประเทศ

พ.ศ. 2538 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 ส่งผลให้วิทยาลัยครูสวนดุสิตเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันราชภัฏสวนดุสิต” สังกัดสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ จากพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้สวนดุสิตสามารถขยายการจัดการศึกษาได้อย่างกว้างขวางและหลากหลายรูปแบบมากขึ้น มีการเปิดสอนตามหลักสูตรสาขาวิชาการศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ และสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ มีผู้สนใจสมัครเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก

ทั้งภาคปกติและภาคสมทบ นอกจากนี้ยังได้ร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาด้วยการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกสถาบันจำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์ซูเปอร์เซฟ ศูนย์องค์การเกษตรกรรม และศูนย์อรรถวิทย์ โดยเปิดสอนระดับอนุปริญญาและปริญญาตรีรับนักศึกษาภาคสมทบ

พ.ศ. 2540 จัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยขึ้น และเริ่มเปิดสอนระดับปริญญาโท หลักสูตรบริหารธุรกิจ (Master of Business Administration) โดยร่วมมือกับ Victoria University ประเทศแคนาดา และเปิดศูนย์การศึกษานอกสถาบันเพิ่มขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร (ศูนย์จรัญสนิทวงศ์ ศูนย์พงษ์สวัสดิ์ และศูนย์สุขโขทัย) เป็นปีที่สถาบันทุ่มเทงบประมาณเป็นจำนวนมาก พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการเรียนการสอนและเป็นฐาน ข้อมูลระบบการสอนทางไกล (Video - conference) และระบบห้องสมุดเสมือน (Virtual Library) ที่สมบูรณ์แบบได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเป็นครั้งแรกในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

พ.ศ. 2541 - 2546 เป็นช่วงระยะเวลาที่สถาบันราชภัฏสวนดุสิต ได้ขยายการจัดการศึกษาออกไป อย่างกว้างขวาง ทั้งการเปิดสอนในหลักสูตรใหม่ ๆ เพิ่มเติม และการขยายศูนย์การศึกษาออกไปยังเขตปริมณฑลและต่างจังหวัด (ศูนย์ดุสิตพัฒนชกการ ศูนย์เชลลทรัลปิ่นเกล้า ศูนย์อิมพีเรียล - บางนา ศูนย์นครนายก ศูนย์ปราจีนบุรี ศูนย์ชนาถนครณ์ ศูนย์บุษยามาส ศูนย์พัฒนชกการสยาม ศูนย์นครปฐม ศูนย์ชลบุรี ศูนย์พัทยา ศูนย์สระบุรี ศูนย์พะเยา ศูนย์ลำปาง ศูนย์ระนอง 2 ศูนย์พิษณุโลก ศูนย์ตรัง ศูนย์ลุมพินี และศูนย์หัวหิน) เนื่องจากมีผู้สนใจเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก ประกอบกับพื้นที่เรียนภายในสถาบันอยู่ในระหว่างการก่อสร้างและปรับปรุงใหม่

ทางด้านการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาก็ได้มีการจัดการศึกษาทั้งในระดับปริญญาโท (ครุศาสตรมหาบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต และนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต) และเปิดสอนในระดับปริญญาเอกเป็นครั้งแรก (พ.ศ. 2545) หลักสูตรการจัดการดุฎิบัณฑิต (Doctor of Management)

พ.ศ. 2547 สถาบันราชภัฏสวนดุสิต ได้ปรับเปลี่ยนสถานภาพจาก “สถาบัน” เป็น “มหาวิทยาลัย” ตาม พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต” สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2548 - 2551 จากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ทำให้สวนดุสิต มีการปรับเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ ทั้งโครงสร้างของระบบบริหารและการบริหารจัดการทางด้านวิชาการ รวมทั้งจากการปฏิรูปการศึกษาและการปฏิรูประบบราชการ ทำให้มหาวิทยาลัยต้องกำหนดแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตจัดอยู่ในกลุ่มมหาวิทยาลัยที่เน้นการผลิตบัณฑิตและพัฒนาสังคม จัดการเรียนการสอนและภารกิจอื่นทั้งในมหาวิทยาลัย และศูนย์การศึกษานอกมหาวิทยาลัยที่กระจายอยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ทุกภูมิภาคของประเทศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2542, หน้า 14 - 18) ได้กำหนดอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นความเชี่ยวชาญดั้งเดิม และโดดเด่นเป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งสาขาวิชาที่มีความพร้อมสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและท้องถิ่น มีทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษาระดับมัธยม ด้านอุตสาหกรรมอาหาร ด้านอุตสาหกรรมบริการ และ ด้านการศึกษาพิเศษ

ปรัชญา

เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความสามารถในการสร้างความเข้มแข็งเพื่อการอยู่รอด

(Survivability)

วิสัยทัศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตจะเป็นมหาวิทยาลัยที่ตระหนักถึงความอยู่รอดขององค์กร

(Survival) โดยการสร้างความเข้มแข็งเพื่อการอยู่รอดเน้นแนวทางที่สำคัญ (Focal Point) คือ

1. เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง ที่เน้นในสาขาวิชาที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศ สามารถสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมให้เป็นที่ยอมรับได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ
3. เป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งพัฒนาและสร้างสรรค์บุคลากรให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ (Knowledge Workers) เพื่อเป็นทุนมนุษย์ (Human Capital) ในการสร้างความมั่งคั่งทางปัญญา (Intellectual Wealth)

พันธกิจ

1. ผลิตบัณฑิตและพัฒนาครูให้มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับและต้องการของผู้ประกอบการและสังคม โดยเน้นการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถแข่งขันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต
2. สร้างองค์ความรู้ ประสานความร่วมมือด้านวิจัย พัฒนานวัตกรรมและสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางวิชาการกับองค์กรในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งให้บริการวิชาการแก่สังคม พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับชุมชน สนับสนุนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและการบริการวิชาการเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. การอนุรักษ์ ส่งเสริมและศิลปวัฒนธรรม
3. การสร้างองค์ความรู้และจัดการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ และด้านวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการแข่งขันของประชาชน

เป้าประสงค์

1. ประชาชนมีโอกาสรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา และการบริการวิชาการ
ที่มีคุณภาพมากขึ้น
2. ประชาชนได้รับความรู้และความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม
3. ผลิตกำลังคนด้านสังคมศาสตร์ และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ
4. มหาวิทยาลัยมีขีดความสามารถในการบริหารจัดการและการพัฒนาองค์ความรู้
เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันของประชาชน

กลยุทธ์

1. สร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยรูปแบบการจัดการศึกษาและการบริการวิชาการ
ที่หลากหลาย
2. ผลิตกำลังคนด้านสังคมศาสตร์และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับ
ความต้องการของประเทศ
3. พัฒนาคูณภาพบัณฑิตผ่านกระบวนการสร้างคุณค่า (Value Creation Process)
กระบวนการพัฒนาคูณภาพการบริหารจัดการภาครัฐและกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge
Management)
4. พัฒนาระบบบริหารงานวิจัยและส่งเสริมงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่แข็งแกร่ง
5. พัฒนาความสัมพันธ์เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
6. อนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ
7. พัฒนาสมรรถนะ (Competency) ทูมนมนุษย์

ตลอดระยะเวลากว่า 70 ปี จากโรงเรียนมัธยมวิสามัญการเรือน จนมาเป็นมหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนดุสิต การพัฒนาความเข้มแข็งของมหาวิทยาลัยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็ง
ของความสามารถทางวิชาการที่มีมาอยู่เดิม และปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลง
อยู่ตลอดเวลา การสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ตลอดจน
การบริหารจัดการที่เป็นรูปแบบของสวนดุสิตจากภาวะผู้นำขององค์กร ได้หล่อหลอม
และสร้างเป็นวัฒนธรรมของสวนดุสิต ที่มีความโดดเด่น และสามารถอยู่รอดได้ภายใต้สถานการณ์

ของการแข่งขันและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเข้มแข็งในวัฒนธรรมของสวนดุสิตอยู่ในรูปแบบของ

1. การมีบุคลิกภาพที่ดี
2. การศึกษาหาความรู้ และพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ อยู่เสมอ
3. ความมีวินัยและการรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
4. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์
5. ความมีระเบียบและประณีตในงานที่ทำ
6. มีความรู้จริงในสิ่งที่ทำ

อันนำมาซึ่งความเป็นตัวตนของ “สวนดุสิต” ในวันนี้ และเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาต่อไปในอนาคต

พ.ศ. 2552 - 2556 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาเอาไว้

ดังนี้

1. เพื่อให้สอดคล้องกับแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 - 2565)

และแนวนโยบายของมหาวิทยาลัย ในการที่จะพัฒนาโครงสร้างของหน่วยงานหลักในมหาวิทยาลัย ให้สอดคล้องกับ พันธกิจและประสิทธิผลของการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยจึงได้กำหนดให้มีหน่วยงานใหม่เพิ่มขึ้นตามประกาศสภามหาวิทยาลัย นอกเหนือไปจากโครงสร้างเดิมตามกฎกระทรวงในการแบ่งส่วนราชการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

2. การดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานจะต้องดำเนินการ โดยมุ่งเน้นคุณภาพของงาน เป็นสำคัญ และจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยในภาพรวมได้
3. การกำหนดอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยออกเป็น 4 ด้าน (เป็นสถาบันเฉพาะทาง ลักษณะที่เป็นสถาบันที่เน้นระดับปริญญาตรี)

- การศึกษาปฐมวัย
- อุตสาหกรรมอาหาร
- อุตสาหกรรมบริการ
- พยาบาลศาสตร์

4. การพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการอุดมศึกษา และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา

5. การเปลี่ยนแปลงปรัชญาและกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยจากการเป็นมหาวิทยาลัยที่ตระหนักถึงความอยู่รอดขององค์กร (Survival) ไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยที่มีความสามารถในการสร้างความเข้มแข็งในการอยู่รอด (Survivability) จากแนวทางในการพัฒนามหาวิทยาลัย

ตามที่กำหนดไว้ มหาวิทยาลัยจึงได้ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
 ขึ้นใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและพันธกิจของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะภารกิจ
 ด้านการจัดการศึกษาที่มีการจัดตั้งหน่วยงานเทียบเท่าคณะ ขึ้นใหม่ จำนวน 4 หน่วยงาน คือ

1. โรงเรียนสาธิตละอออุทิศ (La-or Utis Demonstration School)
2. คณะพยาบาลศาสตร์ (Faculty of Nursing Science)
3. โรงเรียนการเรือน (School of Culinary Arts)
4. โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ (School of Tourism and Hospitality
 Management)

โดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาในสาขาที่มหาวิทยาลัยมีความเชี่ยวชาญและกำหนดให้เป็น
 อัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย การปรับปรุงการจัดการศึกษาในศูนย์ศึกษานอกสถาบัน และ
 ศูนย์การเรียนให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ทั้งในด้านกายภาพและประสิทธิภาพในการจัด
 การเรียนการสอน

นอกจากนี้ ยังได้มีการขยายพื้นที่ในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยเพิ่มเติมขึ้น
 เพื่อรองรับความพร้อมในการจัดการศึกษา โดยบัณฑิตวิทยาลัยย้ายไปอยู่บนพื้นที่ของมหาวิทยาลัย
 บริเวณสี่แยกคูขี้ต้อย (ถนนคูขี้ต้อยตัดกับถนนนครราชสีมา) คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
 คณะพยาบาลศาสตร์และโรงเรียนการเรือน ย้ายไปอยู่ที่ศูนย์วิทยาศาสตร์ (ถนนสิรินธร)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
 ของสังคม และความเจริญทางเทคโนโลยีและยังได้นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ประกอบการ
 การเรียนการสอน อาทิ พัฒนาระบบ SDIB (Suan Dusit Internet Broadcasting) มาใช้ร่วมกับระบบ
 Virtual Library ในการพัฒนาเพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นต้น
 อนึ่งการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา รวมทั้งการจัดการศึกษา
 โครงการพิเศษต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมีศักยภาพการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วย

- คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ
- ศูนย์ศึกษานอกสถาบันและศูนย์การเรียน
- อาคารเรียนและห้องปฏิบัติการ
- การสนับสนุนด้านการศึกษา วิจัย ดำรง และ บทความทางวิชาการ
- การจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพในรูปแบบของ Work - based Learning

ในปีการศึกษา 2553 จากการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัย เพื่อให้
 สอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยที่ต้องการพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ
 เพิ่มความโดดเด่นในสาขาวิชาที่เป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย การดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้

นักศึกษาที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานด้วยความเชื่อมั่นในวิชาชีพ ที่ศึกษา ซึ่งหลักสูตรต่าง ๆ นั้น อยู่ในความรับผิดชอบการจัดการศึกษาของหน่วยงานระดับคณะ หรือเทียบเท่า ดังนี้

คณะวิทยาการจัดการ จัดการศึกษา สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขาวิชาการเงิน สาขาวิชาการวิเคราะห์และประเมินสมัยใหม่ สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาบัญชี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จัดการศึกษา สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษ ธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จัดการศึกษา สาขาวิชาวิทยาการความปลอดภัย สาขาวิชาวิทยาศาสตร์เครื่องสำอาง สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ สาขาวิชาเทคโนโลยี สารสนเทศ สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและอุตสาหกรรม

คณะครุศาสตร์ จัดการศึกษา สาขาวิชาการศึกษาระดับมัธยม และสาขาวิชาการประถมศึกษา โดยมีโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ เป็นสถานฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

คณะพยาบาลศาสตร์ จัดการศึกษา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์

โรงเรียนการเรือน จัดการศึกษา สาขาวิชาอุตสาหกรรมอาหารและบริการ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์

โรงเรียนการท่องเที่ยวและบริการ จัดการศึกษา สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และบริการ แขนงธุรกิจท่องเที่ยว ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจการบิน สาขาวิชาออกแบบการแสดง และนิทรรศการ สาขาวิชาการโรงแรม

บัณฑิตวิทยาลัย จัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

ศูนย์การศึกษานอกสถาบัน

ศูนย์การศึกษานอกสถาบันเป็นสถานที่นอกมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ที่มหาวิทยาลัย ไปดำเนินการจัดการศึกษาให้กับนักศึกษา มีการจัดการเรียนการสอน ระบบปกติ อาจารย์สอนตรง โดยอาศัยสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับนักศึกษา ที่อยู่ศูนย์การศึกษานอกสถาบัน และศูนย์เครือข่ายในมหาวิทยาลัย

ศูนย์การศึกษานอกสถาบันสุพรรณบุรี (จังหวัดสุพรรณบุรี) จัดการศึกษาสาขาวิชา ออกแบบการแสดงและนิทรรศการ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ สาขาวิชาอุตสาหกรรมอาหาร และบริการ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขาวิชาการบัญชี และสาขาวิชาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและบริการ แขนงธุรกิจ โรงแรม

ศูนย์การศึกษานอกสถาบันนครนายก (จังหวัดนครนายก) จัดการศึกษา สาขาวิชา การศึกษาปฐมวัย และสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ

ศูนย์การศึกษานอกสถาบันลำปาง (จังหวัดลำปาง) จัดการศึกษา สาขาวิชาการศึกษา ปฐมวัย สาขาวิชาการบัญชี สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ และสาขาวิชาอุตสาหกรรมอาหาร และบริการ

ศูนย์การศึกษานอกสถาบันตรัง (จังหวัดตรัง) จัดการศึกษา สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สาขาวิชาอุตสาหกรรมอาหารและบริการ และสาขาวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ แขนงธุรกิจท่องเที่ยว

ศูนย์การศึกษานอกสถาบันหัวหิน (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) จัดการศึกษา สาขาวิชา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ แขนงธุรกิจโรงแรม แขนงธุรกิจการบิน

ศูนย์การเรียนรู้

เป็นสถานที่นอกที่ตั้งของมหาวิทยาลัยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่มหาวิทยาลัย ไปดำเนินการจัดการศึกษาให้กับนักศึกษาโดยศูนย์การเรียนรู้จะจัดการศึกษาในระดับชั้นปีที่ 1 - 2 แล้ว จากนั้นจะส่งนักศึกษากลับมาเรียนในมหาวิทยาลัยในระดับชั้นปีที่ 3 - 4 เพื่อให้มีพื้นที่ ในการจัดการศึกษา และเครื่องมืออุปกรณ์ที่สมบูรณ์

ศูนย์การเรียนรู้รางน้ำ (ซอยรางน้ำ กทม.) จัดการศึกษา สาขาวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์

ศูนย์การเรียนรู้ระนอง 2 (ซอยระนอง 2 กทม.) จัดการศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์

ในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตนั้น ได้มีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อความเข้มแข็งในความเป็นสถาบันอุดมศึกษา จึงได้มีการนำเสนอ (ร่าง) พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยสวนดุสิตต่อคณะกรรมการการอุดมศึกษา เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554 เพื่อดำเนินการ ต่อไปในการปรับเปลี่ยนสถานภาพจากมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

ค่านิยมร่วมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ค่านิยมร่วม (Shared Value)

ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของมหาวิทยาลัย **Specialization**

การมีเอกลักษณ์ที่พัฒนาการมาจากรากฐานที่มีมาแต่เดิม **Uniqueness**

สัมพันธ์ภาพภายในและความร่วมมือกับภายนอก **Relationship**

ความมีคุณค่าในความรู้สึกร่วมของประชาคมและสังคม **Value**

อัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยประกอบด้วย

อุตสาหกรรมอาหาร การศึกษาปฐมวัย

อุตสาหกรรมบริการ และพยาบาลศาสตร์ **Identity**

การผันแปร การเปลี่ยนแปลงที่มหาวิทยาลัยต้องพร้อมรับ	Variation
ความมีเสน่ห์จากบุคลิกเฉพาะทั้งด้านวิชาการ	
และควมมีสุนทรียศาสตร์ของบุคลากร และนักศึกษา	Attraction
ความสมดุลระหว่างชีวิตงานและชีวิตส่วนตัวของบุคลากร	Balance
นวัตกรรม	Innovation
การเรียนรู้ขององค์กรและบุคลากร	Learning
การเริ่มต้น	Initiation
คุณภาพองค์กรรวม	Total Quality
คนรุ่นใหม่	Young Blood

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

คำว่า “คุณธรรม” เป็นคำสมาส คือ คุณ + ธรรมะ คุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เป็นคำที่มีลักษณะสอดคล้องและมีความสัมพันธ์กับ จริยธรรม มีนักการศึกษาให้ความหมายไว้ ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2542, หน้า 7) คุณธรรมเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูงประณีต และประเสริฐ คุณธรรมมีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2542 (หน้า 253) หมายถึง สภาพคุณงามความดี

สมบุรณ์ ชิตพงษ์ (2544, หน้า 12) คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ถูกปฏิบัติแล้วเกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นในทำนองเดียวกัน

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ, 2545, หน้า 90) ให้ความหมายคุณธรรม ว่าหมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนเดียวเป็นที่ตั้งแก่นันทภาพ หรือสันติสุข

จันทร์ทัช สุพัฒนานนท์ (2545, หน้า 7) มีความสอดคล้องให้ความหมาย คุณธรรม หมายถึง หลักของความดีที่มีอยู่ในใจบุคคลพร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ทิสนา แจมณี (2546, หน้า 25) ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม” ไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะ หรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไป ในทางที่ถูกต้องดีงาม

รุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล (2548, หน้า 19) คุณธรรม หมายถึง กรอบความประพฤติ หรือ กรอบความคิดที่สังคมหรือบุคคล มีความเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งดี มีประโยชน์มากกว่าโทษ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) (2548, หน้า 26) คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในใจมนุษย์ เกิดจากการปฏิบัติร่วมกันทุกคนมีหน้าที่ร่วมกัน ในการพัฒนา คุณธรรม โดยอาศัยความรักและการให้เห็นพื้นฐานที่สำคัญ

คุณธรรม (Mortal/ Virtue) เป็นคำสมาส คือ คุณ + ธรรมะ คุณงามความดีที่เป็น ธรรมชาติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจมนุษย์โดยผ่าน ประสบการณ์จากการปฏิบัติ การได้สัมผัสซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจา และจิตใจของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งที่ มีประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม

คำว่า “จริยธรรม” รากศัพท์มาจากภาษาบาลี – สันสกฤต ดังนี้

จริย หมายถึง ความประพฤติ การปฏิบัติ กิริยาที่ควรประพฤติ

ธรรม หมายถึง คุณความดี บุญกุศล ข้อบังคับ กฎ หลัก คำสั่งสอนทางศาสนา

จริยธรรมเป็นคำที่มีลักษณะสอดคล้องและมีความสัมพันธ์กับคุณธรรม โดยนักการศึกษา ให้ความหมายไว้ ดังนี้

กนกพรรณ บุญธรรม (2540) ให้ความหมาย จริยธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติ ปฏิบัติและแสดงออกของบุคคล ซึ่งสังคมยอมรับพฤติกรรมหรือการกระทำนั้นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

สุกัญญา สุกบรรทัด (2540) กล่าวว่า จริยธรรม โดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับ จริยศาสตร์ (Ethics) ในเรื่องของปรัชญาเป็นเรื่องที่ค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติ ในสังคมอย่างไร ถือว่าถูกหรือดีควรประพฤติ และอย่างไรถือว่าผิด ถือว่าชั่ว ไม่ควรประพฤติแล้ว วางหลักกำหนดเป็นมาตรฐาน

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2542) กล่าวถึง ความหมายจริยธรรมไว้ว่า คำว่าจริยธรรม แยกออกเป็น จริยะ + ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรปฏิบัติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติหรือแนวทาง ของการประพฤติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543) ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม เป็นไปในทางเดียวกันว่า คือ ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว มาตรฐานความประพฤติของคนในสังคมกฎสำหรับ ประเมินพฤติกรรม

สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2543) ให้ความหมายของจริยธรรมด้านการพัฒนารูปแบบ การส่งเสริมจริยธรรมว่า หมายถึง การศึกษาหาข้อมูลด้านสภาพและปัญหาที่แท้จริงที่พบอยู่

ในปัจจุบันเพื่อนำมาศึกษาและกำหนดแนวทางปฏิบัติการส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดเป็นรูปแบบ
สู่การปฏิบัติที่ดีขึ้น

สมบูรณ์ ชิตพงษ์ (2544) กล่าวว่า การทำให้คนมีจริยธรรม คือ การสอนให้คนรู้จักทำ
ความดี ละเว้นความชั่วตามฐานะ หรือบทบาทที่บุคคลนั้นเป็น

สากล เกตุทอง (2545) กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติตน
ให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและสังคมส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางกาย
ในลักษณะที่ถูกต้อง เป็นมาตรการในการตัดสินใจว่าควรทำสิ่งใดไม่ควรทำสิ่งใด

ทิสนา เขมมณี (2546) จริยธรรม หมายถึง การแสดงออกในทางปฏิบัติ ซึ่งสะท้อน
คุณธรรมภายในให้เป็นเป็นรูปธรรม

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 253) จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ
ศีลธรรม กฎศีลธรรม

ดวงเด่น นุเรมรัมย์ (2546) หมายถึง สิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวมนุษย์ที่ประพฤติปฏิบัติ
สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ และดำเนินไปในทางที่เกื้อกูลก่อประโยชน์แก่ชีวิตตนเองและสังคม

สิวลี ศิริไล (2548) ให้ความหมาย จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติที่ดีงาม
เพื่อประโยชน์สูงสุดแห่งตนเองและสังคมตลอดจนกระบวนการเกิดหรือการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรม ที่เกิดจากการเรียนรู้ระบบมาตรฐาน หรือกฎเกณฑ์ผลของพฤติกรรมสังคม
เป็นผู้ตัดสินผิดหรือถูก

กล่าวโดยสรุป จริยธรรม คือแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้เป็นคนดีที่แสดงออกมา
ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ปราศจากเงื่อนไข ซึ่งที่ได้จากหลักทางศีลธรรม หลักปรัชญา วัฒนธรรม
กฎหมายหรือจารีตประเพณี ก่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม นอกจากนี้ จริยธรรมยังใช้เป็น
แนวทางประกอบการตัดสินใจเลือกความประพฤติ การกระทำที่ถูกต้องเหมาะสมในแต่ละ
สถานการณ์ด้วย คุณธรรมและจริยธรรมจึงหมายถึง คุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจมนุษย์
และแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจา และจิตใจที่ถูกต้องเหมาะสมของแต่ละบุคคล
เป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม นักวิชาการส่วนใหญ่
ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรมที่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันอยู่บ้างในรายละเอียด
เท่านั้น

ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนด
กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher
Education. TQF: HEd) เป็นมาตรฐานผลการเรียนรู้ (Domains of Learning) ของระดับที่ 2

ปริญญาตรีด้านคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสามารถจัดการปัญหาทางด้านจริยธรรมและวิชาชีพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การใช้ดุลยพินิจทางค่านิยม ด้วยวิถีทางที่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น ได้อย่างสอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ แสดงออกถึงพฤติกรรม ทางด้านคุณธรรมจริยธรรมในระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางค่านิยมและการจัดลำดับ ความสำคัญ แสดงออกถึงความซื่อสัตย์สุจริตอย่างสม่ำเสมอ และบูรณาการได้อย่างสมดุลเหมาะสม ระหว่างวัตถุประสงค์ขององค์กร เป็นอย่างที่ดีต่อผู้อื่น มีภาวะผู้นำในการทำงานในกลุ่มต่าง ๆ ในครอบครัว และชุมชนและ กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ยังได้กล่าวถึง ความสำคัญและจำเป็นของการศึกษาว่า การจัดการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน กระบวนการจัดการศึกษาที่สมบูรณ์ จึงเปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน คือ ด้านหนึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาแต่ละช่วงชั้น เพื่อสร้างองค์ความรู้กระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ มีทักษะการดำรงชีวิตที่เกิดจากการฝึกหัด สามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพ อีกด้านหนึ่ง คือ เป็นการบ่มเพาะ กล่อมเกลา ปลูกฝังและปลูกจิตสำนึก เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ ชื่นในจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข โดยการ จัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นภารกิจทั้ง 3 ด้าน (3D) ได้แก่ ด้านประชาธิปไตย (Democracy) ด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นไทย (Decency) และด้านภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug - Free) และ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการ เน้นนโยบายคุณธรรมนำความรู้ เพื่อสร้างเสริมสังคมคุณธรรมให้เกิดสันติสุข รู้จักสามัคคี วิถีประชาธิปไตย โดยกำหนดไว้ในหลักสูตร ทุกระดับการศึกษา

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นข้อควรประพฤติที่มีความถูกต้องดีงาม เป็นแนวทาง แห่งการถือประพฤติปฏิบัติแต่ลำพังในแนวทางแห่งความดีถูกต้องนั้น ไม่เพียงพอที่จะจูงใจ ให้คนปฏิบัติหรือประพฤติตนให้เป็นคนดีได้ เรื่องการสร้างคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเรื่องที่ ทำได้ยาก ความคิดเรื่องคุณธรรมเมื่อสัมพันธ์กับหน้าที่ ยกตัวอย่างได้ว่า เมื่อผู้ทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ผู้คนมักกล่าวได้ว่า ขาดคุณธรรม แต่ผู้ทำหน้าที่สมบูรณ์ยังไม่แน่ว่าจะเป็นผู้มีคุณธรรม อาจทำหน้าที่เพราะกลัวถูกลงโทษทางวินัย เพราะกลัวความผิด โดยไม่ใช่เพราะความรู้สึก ในทางดีงามจากจิตใจที่แท้จริงของผู้คนได้ แต่ถ้าผู้คนมีความรู้สึกในทางดีงาม มีความยินดีพอใจ ในการปฏิบัติ และเชื่อว่าการทำผิดหน้าที่เป็นสิ่งไม่ดี ไม่ทำผิด อย่างนี้จึงถือว่าผู้คนมีคุณธรรม คุณธรรมแสดงออกถึงหน้าที่คนที่มีคุณธรรมเป็นผู้ที่รักหน้าที่ของตนเองและทำหน้าที่อย่างดีที่สุด ทำหน้าที่ที่เขาทำอย่างดีจนเป็นนิสัยนั่นเองนำไปสู่การสร้างสรรค์คุณธรรมต่อไป และให้สูงส่ง

ยิ่ง ๆ ขึ้นไป หน้าที่กับคุณธรรมจึงต้องอาศัยซึ่งกันและกันและเป็นเหตุผลของกันและกัน
 อย่างแยกไม่ได้ มันเป็นสิ่งเดียวที่มี 2 ด้าน ด้านหนึ่งเป็นหน้าที่ อีกด้านหนึ่งเป็นคุณธรรม คุณธรรม
 คือ ความกล้าเลศแห่งอุปนิสัยภายใน ส่วนหน้าที่ คือ การแสดงออกภายนอกของอุปนิสัยอันดีงาม
 เพราะฉะนั้น คุณธรรมก็คือ คุณภาพแห่งอุปนิสัยอันแสดงออกให้เห็น โดยการกระทำ

ดังข้อความข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมมีคุณค่าและมีความสำคัญ
 ทั้งต่อตัวบุคคลและต่อสังคมส่วนรวม เนื่องจากการดำเนินชีวิตให้อยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขนั้น
 ต้องเริ่มต้นที่ตนเองก่อนและจากการคิดดีทำดีเป็นผลต่อเนื่องถึงสังคมและมีสันติภาพนั่นเอง

คุณธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความสงบสุขและความเจริญ ฉะนั้น ผู้ต้องการความสงบสุข
 และความเจริญ จึงต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรม ทั้งนี้มิใช่เพียงเพื่อให้ตนเองมีความสุข
 และความเจริญเป็นการส่วนตัวแต่ผู้เดียว แต่เพื่อให้ชาติบ้านเมืองเป็นส่วนรวม มีความสงบสุข
 และความเจริญด้วย ทั้งนี้ เพราะบุคคลกับส่วนรวมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสงบสุข
 และความเจริญด้วยบุคคลที่ดี ขึ้นอยู่กับความมั่นคงปลอดภัยของชาติบ้านเมืองด้วย ความมั่นคง
 ปลอดภัยของประเทศชาติขึ้นอยู่กับกรกระทำของคนในชาติเป็นส่วนสำคัญ และการกระทำที่จะ
 เป็นแนวทางส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ ก็ย่อมจะเป็นการกระทำที่ประกอบด้วย
 คุณธรรม ฉะนั้นผู้หวังความสงบสุขความเจริญและความมั่นคงปลอดภัยแก่ตัวเองและแก่ประเทศชาติ
 จึงต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม

จริยธรรม เป็นรากฐานแห่งความเจริญรุ่งเรือง มั่นคงและความสงบสุขของปัจเจกชน
 สังคมและประเทศชาติ รัฐทุกรัฐควรมีแนวนโยบายให้ประชาชนมีจริยธรรมอันดีเป็นหลัก
 ประการแรก และถือเป็นอุดมคติที่เดียว ส่วนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ ให้เป็นอันดับ
 รองลงมา ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การศึกษาทางวิชาการ การเมืองที่ไม่มีจริยธรรม
 เป็นแกนกลางหรือเป็นหลักยึดแล้ว ย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ ถ้าเปรียบสังคมเหมือนต้นไม้
 ไม่มีแก่นจริยธรรมก็เหมือนแก่นความเจริญนอกนั้นเหมือนเปลือกกระพี้ซึ่งห่อหุ้มแก่นเอาไว้
 ถ้าเปรียบความรู้เหมือนดิน จริยธรรมย่อมเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยึดเหนี่ยวเกาะกุมย่อมเป็น
 ฝุ่นละอองให้ความรำคาญมากกว่าให้ประโยชน์ คนมีความรู้ที่ไม่มีจริยธรรมจึงมักเป็นคนที
 ก่อความรำคาญ หรือความเดือดร้อนให้ผู้อื่นอยู่เนื่อง ๆ การพัฒนาบ้านเมืองต้องพัฒนาที่จิตใจ
 ของคนก่อนเมื่อจิตใจของคนดีแล้ว เรื่องอื่น ๆ ก็จะพลอยดีตาม ดังนั้น จริยธรรมในสังคม
 จึงควรได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรก เศรษฐกิจและปากท้องของประชาชนจะดีขึ้นทันที
 ถ้าจริยธรรมของคนในสังคมดีขึ้น ที่เศรษฐกิจต้องเลื่อมโทรมประชาชนบางส่วนต้องหิวโหยนั้น
 เพราะประชาชนบางส่วนของสังคมนั่นเองที่ละเลยจริยธรรม กอบโกยเอาทรัพย์สิน ไว้เป็น
 ประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป ความเห็นแก่ตัว แล้งน้ำใจขาดเมตตาปราณีเป็นสัญลักษณ์

ของการขาดจริยธรรม ถ้าจริยธรรมก้าวขึ้นมาเป็นอันดับหนึ่งในการพัฒนาบ้านเมือง ก็ควรให้
ได้เดินเคียงคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา สังคมและการเมือง มิฉะนั้นแล้ว
ความวุ่นวายในสังคมหาไม่สิ้นสุดลง พุดถึง จริยธรรมคนส่วนมากก็เพิ่งไปถึงการถือศีลกินเพล
จำศีลภาวนา ไม่ทำอย่างอื่นอันจะช่วยให้สังคมก้าวหน้า แต่ความเป็นจริงแล้ว จริยธรรม หมายถึง
ความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง
สมบูรณ์ เว้นสิ่งควรเว้นกระทำสิ่งควรกระทำด้วยความฉลาด รอบคอบ รู้เหตุผล ถูกต้อง
ตามกาลเทศะและบุคคล จึงหมายถึง การมีจริยธรรมที่แท้จริง โดยนัยนี้ จริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น
สำหรับคนทุกคนในทุกอาชีพ ทุกสังคมให้สังคม เสื่อมโทรมนั้นมีสาเหตุที่แท้จริงมาจาก
การขาดจริยธรรม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกที่น่าจะพอเลี้ยงพลโลกไปได้อีกนาน ถ้าพลโลก
ชวกันละทิ้งความละโมภมากเสียแล้วมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมโดยยึดเอา
จริยธรรมเป็นทางดำเนิน เป็นแกนกลาง ไม่ใช่ยึดเอาโลกียธรรม (ลาภ ยศ ความมีหน้ามีตาในสังคม)
เป็นจุดมุ่งหมาย ถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็คือเป็นเพียงผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือ
ในทางพฤติกรรม เช่น อาศัยลาภเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ อาศัยยศ
และความมีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือในการจูงคนผู้เคารพนับถือการเข้าหาธรรม จริยธรรม
สอนให้เราเลิกดูหมิ่นกดขี่คนยากจน ให้เอาใจใส่ดูแลเอื้อเฟื้อผู้สูงอายุนึ่งเป็นบุพการีของชาติ
สอนให้เราถ่อมตนเพื่อเข้ากันได้ดีกับคนทั้งหลาย ไม่วางโต โอหัง อวดดี หรือก้าวร้าวผู้อื่น ลดทิฐิ
มานะลงให้มาก ๆ เพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ไม่หลงตัวคิดวิปลาสไปว่า
ตนสำคัญกว่าใคร ๆ รู้ดี และสามารถกว่าใคร ๆ ทั้งหมด ความแข็งแกร่งทางกำลังกายกำลังทรัพย์
และกำลังอาวุธนั้น ถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาตินั้น
ย่อมพบกับความเจริญมั่นคงอยู่ได้ไม่นาน ถนนที่มั่นคง ดึกที่แข็งแกร่งทนทาน เขาใช้คอนกรีต
เสริมเหล็ก หรือมีเหล็กเป็นแกนฉันทัดสังคมที่เจริญมั่นคงก็ต้องมีจริยธรรมเป็นเครื่องรองรับ
หรือเป็นแกนกลางฉันทันแต่คนส่วนมากหาได้มองเห็นความแจ่มแจ้งว่าจริยธรรมสำคัญในสังคม
อย่างไร เราต้องปลุกฝังคนของเราให้เห็นคุณค่าของจริยธรรมอย่างจริงจัง ให้เห็นคุณค่าภายใน
(Intrinsic Value) มากกว่าคุณค่าภายนอก (Extrinsic Value) กล่าวคือ ให้เห็นคุณค่าของคุณธรรม
มากกว่าความมั่งคั่งยศศักดิ์และชื่อเสียง ให้เห็นความสุขอันเกิดจากสติปัญญาและคุณธรรม
มีค่าเหนือความสุขทางผัสสะ หรือโลกียสุข วิธีปลุกฝังก็ด้วยการพร่ำสอนและทำตัวอย่างให้ดู
ผู้ใหญ่ในครอบครัว ผู้ใหญ่ในสังคมทุกระดับต้องทำตัวอย่างให้ดู มีชีวิตอยู่อย่างมีอุดมคติให้ดู
เราต้องปลุกฝังคนของเราให้เห็นคุณค่าของบุคคลผู้มีความรู้ดีสามารถดี และมีจริยธรรมดีเขาจะเกิด
ในตระกูลไหนไม่สำคัญเมื่อมีคุณสมบัติดังกล่าว ก็ควรได้รับการยกย่องเชิดชู ปลุกฝังคนของเรา
ให้เล็งริษยากันให้ถือคนดีเป็นตัวอย่างในสังคม ควรต้องปรับปรุงคนของเราให้รักหน้า

ยิ่งกว่าความสุขสบายส่วนตัว ให้รักความซื่อสัตย์สุจริตมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว และให้รักษาความดี ความสงบใจไว้เสมอ แม้คนเหล่านี้จะพากันละทิ้งความดี เป็นอยู่ด้วยความวุ่นวายก็ตามชาติที่มีบุคคล ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติดังกล่าวมา ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อม จริยธรรมเป็นรากฐานแห่งความเจริญของชาติ การช่วยกันมีจริยธรรมจึงเท่ากับช่วยให้รากฐานแห่งความเจริญของชาติมั่นคง และจากความจำเป็นดังกล่าวได้มีผู้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541, หน้า 192-193) ได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาในปัจจุบันไว้ว่า “ต้องเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม เพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนไทย หากได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเป็นคนที่มีคุณภาพ เป็นทั้งคนเก่งและคนดีที่มีแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมที่ถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมและไม่ก่อปัญหาให้กับประเทศชาติในอนาคต” และแนวในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควรมีนโยบายที่ชัดเจน โดยการจัดให้มีหลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้เรียนด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติและนำความรู้ไปใช้ให้ถูกทาง ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและต่อประเทศชาติ คุณธรรมและจริยธรรมที่ควรสร้างให้แก่ผู้เรียนก็คือ ความซื่อสัตย์ ความอดทนและความอดสาหัส เป็นต้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2542, หน้า 118) กล่าวถึง แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมในสังคมไว้ว่า “สิ่งที่สังคมไทยต้องการอย่างมาก คือ พลังทางจริยธรรมที่ยึดเหนี่ยวผู้คนให้สัมพันธ์ต่อกันด้วยความเกื้อกูลและร่วมมือกับปัญหาของโลกาภิวัดน์ซึ่งสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตและสังคมในยุคที่คร่ำรุ่งถึงจริยธรรม ในสภาพสังคมที่เสื่อมโทรมทางจิตใจจำเป็นต้องเร่งรัดการส่งเสริมจริยธรรมและพัฒนาจิตใจเป็นพิเศษ รวมถึงการพัฒนาจริยธรรมชนิดที่ต้องเตรียมรับมือไว้ให้พร้อมกับการพัฒนายุคใหม่ที่กำลังจะมาถึงพร้อม ๆ กับความเจริญทางวัตถุต่าง ๆ ที่กำลังจะตามมาในอนาคต

องค์ประกอบของคุณธรรมและจริยธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศนโยบายที่จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตยพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือกับสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชน และสื่อมวลชน เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้และอยู่ดีมีสุข ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม “8 คุณธรรมพื้นฐาน” ที่ควรเร่งปลูกฝังในการศึกษาทุกระดับซึ่งประกอบด้วย

1. ขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร ใฝ่งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

2. ประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออมกตโนมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

3. ซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพมีความจริงใจ ปลอดภัยจากรู้สึกลำเอียงหรืออคติ ไม่ใช่เล่ห์กล โกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่และถูกต้อง

4. มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร สังคม และประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติอย่างเต็มใจและตั้งใจ ยึดมั่น ในระเบียบแบบแผนข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ รวมถึงการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม

5. สุขภาพ คือ ผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ เรียบร้อย ไม่ก้าวร้าวรุนแรง หรือวางอำนาจข่มขู่อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง เป็นผู้มีมารยาทดีงาม วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

6. สะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว มีความแจ่มใสอยู่เสมอ ปราศจากความหมองทั้งกายใจและสภาพแวดล้อมมีความโปร่งใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้ที่พบเห็น

7. สามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบของตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดีที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จ ลุล่วง สามารถแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ และสามานฉันท์

8. มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น เห็นอกเห็นใจและเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์และผู้ที่มีความเดือดร้อน มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกายและสติปัญญา และลงมือปฏิบัติเพื่อบรรเทาปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548)

คุณค่าของคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมถือว่ามีคุณค่าต่อมนุษย์ เพราะช่วยให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขได้ เพราะคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรม คือ ความดี ซึ่งคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อชีวิตมนุษย์ดังนี้

1. ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้มนุษย์มีชีวิตที่ดี มีสุขภาพดีทั้งสุขภาพจิตและสุขภาพกาย และมีชีวิตที่สมบูรณ์
2. ช่วยให้มนุษย์รู้จักตนเอง มีความสำนึกในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อตนเองต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติ
3. เป็นวิถีทางแห่งปัญญา ทำให้มนุษย์มีเหตุผล รู้จักใช้สติแก้ปัญหาชีวิต โดยนำหลักคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาชีวิต มีความเชื่อว่าการกระทำความคิดเป็นสิ่งที่ดีไม่หลงงมงายในสิ่งที่ปราศจากเหตุผล
4. ช่วยสร้างสันติภาพในสังคมและสร้างสันติภาพโลก
5. ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีระเบียบเป็นระบบ รู้สึกมีความอบอุ่นปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีสันติภาพ
6. ช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้าได้กับบุคคลอื่น ๆ และสังคมอย่างมีระบบ เป็นระเบียบสามารถครองตน ครองคน ครองงานและครองเรือน
7. ช่วยให้มนุษย์มีเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นหลักปฏิบัติเพื่อป้องกันการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบในทางส่วนตัวและสังคม
8. ช่วยให้มนุษย์เป็นคนหนักแน่น อดทน ขยัน ต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตนเองและเป็นที่พักของตนเอง โดยไม่รอโชคชะตา
9. ช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาชีวิตและสามารถทำให้ความทุกข์หมดไปได้ (พิภพวชังเงิน, 2545, หน้า 22)

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมจริยธรรมที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ มีอิทธิพลมาจากองค์ประกอบหลายประการ ทั้งองค์ประกอบภายใน คือ จากตัวบุคคล เช่น ความรู้ สติปัญญา และองค์ประกอบภายนอก เช่น การอบรมเลี้ยงดูจากสถาบันครอบครัว การอบรมบ่มนิสัยจากสถาบันการศึกษาและส่วนอื่น ๆ จากสังคม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้หล่อหลอมให้บุคคลมีพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมที่มีคุณลักษณะทางพฤติกรรมที่ดีในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์หรือความรู้สึก (Feeling/ Emotion) เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Typical) เป็นพฤติกรรมที่มีทิศทางการแสดงออก (Direction) เป็นพฤติกรรมที่มีความแตกต่างในความเข้ม (Intensity) และเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมาย (Target)

ซึ่งพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวจะทำให้บุคคลเข้าใจบทบาทการแสดงออกในสังคม และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับต้นกำเนิด และพัฒนาการทางจริยธรรมบุคคลนั้น ดวงเดือน พันธุ์นาวิณ (2543, หน้า 40 - 41) แยกไว้ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรม นักสังคมวิทยาเชื่อว่า สังคมมีส่วนในการทำให้มนุษย์มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่ามนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดในสังคม และนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ก็สังเกตเห็นความสำคัญของสังคมในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น โดยที่ทฤษฎีนี้ระบุว่า เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้อะไรดีอะไรชั่วจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิดซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็กจะใช้ชีวิต การเลียนแบบจากผู้ที่มิอำนาจ และผู้ที่ตนรัก จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม มาเป็นหลักปฏิบัติของตน โดยอัตโนมัติ นักทฤษฎีส่วนมากยอมรับว่า จริยธรรมจะถูกปลูกฝัง ตั้งแต่บุคคลยังอยู่ในวัยทารกและวัยเด็กเล็ก เป็นวัยแห่งการเตรียมตัวเพื่อเข้าเป็นสมาชิก ในสังคมใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตนี้เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่น ๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัว ของเด็กเอง รองลงมา คือ โรงเรียนอนุบาล และประถมศึกษา นอกจากนี้ ในปัจจุบันก็ยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และวารสารต่าง ๆ

2. ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม นักทฤษฎี ที่เชื่อว่า การพัฒนา ทางสติปัญญา และอารมณ์ เป็นรากฐานของการพัฒนาทางจริยธรรม คือ เพียเจท์ (Piaget) และ โคลเบอร์ค (Kohlberg) นักทฤษฎีทั้งสองท่านเชื่อว่าจริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้นตามความเจริญ ของความสามารถทางการเรียนรู้ (Cognitive Ability) สติปัญญา และอารมณ์ของเด็กในบุคคลปกติ ที่สติปัญญาไม่เจริญถึงขีดสุด จะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุดไม่ได้เช่นกัน โคลเบอร์ค ได้พบ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่น ๆ ของมนุษย์ ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ของ จริยธรรมกับความสามารถที่จะรอผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต นอกจากนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูงยังเป็นผู้ที่ มีสมาธิดี มีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความภาคภูมิใจในตนเอง และ สภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ โคลเบอร์ค จึงสรุปว่า ความเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงเกิดจาก ความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่าง ๆ โดยทั่วไปด้วย

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ ทฤษฎีที่อธิบายวิธีการ และขบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม ที่ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะทางกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ทฤษฎีประเภทนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ในการอธิบายต้นกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ ได้เน้นการเรียนรู้ด้วยบังเอิญ และการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่ หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่าย โดยทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นไปในที่สุด สิ่งทีกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้คือ การหวังความพอใจ และการหลบหลีกความทุกข์ การเลียนแบบลักษณะ และการกระทำของบุคคลอื่น เป็นบ่อเกิดของการยอมรับลักษณะทั้งที่ดีและไม่ดี จากบุคคลได้อย่างง่ายดาย และเกิดได้กว้างขวางในสถานการณ์ทั่วไป ตั้งแต่เด็กเลียนแบบบิดา มารดา เพื่อน วัยรุ่นเลียนแบบคารา เด็กเลียนแบบพ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดูที่ตนเองรักใคร่ จะทำให้เด็กเกิดความพอใจเหมือนว่าตนได้อยู่ใกล้ชิดผู้เลี้ยงดูในขณะนั้น เด็ก และวัยรุ่นเลียนแบบเพื่อนในวัยเดียวกัน เพื่อขจัดความขัดแย้งในใจที่ตนเองมีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่ม การเลียนแบบคนแปลกหน้าเกิดขึ้นน้อยมาก แต่อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าสังเกตเห็นว่า ตัวแบบมีพฤติกรรมใดก็ตามแล้วได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจ ผู้สังเกตเห็นก็อย่าง ได้รับความพอใจนั้นด้วย ก็จะยอมเลียนแบบตัวแบบนั้นบ้าง

ทฤษฎีแหล่งกำเนิดของจริยธรรมทั้งสามดังกล่าว มีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกันมากนัก แต่เป็นทฤษฎีที่ช่วยสร้างภาพการวิเคราะห์จริยธรรมให้ชัดเจน และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น กล่าวถึง บทบาทของสภาพแวดล้อมทางสังคมของบุคคลที่มีต่อการปรุงแต่งลักษณะจริยธรรมของบุคคล ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรมให้ความสำคัญกับพันธุกรรมในการมีส่วนส่งเสริม หรือขัดขวางพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลแต่ทฤษฎีทั้งสองก็ยังเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมของบุคคลเช่นกัน สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ช่วยอธิบายขบวนการยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะบุคคล

ทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรม

มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษา แบ่งทฤษฎีพัฒนาจริยธรรม ไว้มากมาย อาทิ

ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมตามแนวจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ฟรอยด์ (Freud) เขาเชื่อว่า จริยธรรมของคนนั้นอยู่ในตน ส่วนที่เรียกว่าตนอยู่ในคุณธรรม (Superego) ซึ่งเป็นคนที่ได้รับการขัดเกลาจากสังคม โดย ฟรอยด์แบ่ง “ตน” ของมนุษย์เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. Id (Primitive Self) ได้แก่ คนที่อยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ เป็นคนที่มนุษย์มีมาพร้อมกำเนิดและเป็นคนที่เป็แหล่งกำเนิดของแรงขับพื้นฐานทั้งหมด

2. Ego (Present Self) ได้แก่ คนในจิตใต้สำนึกและจิตใจสำนึกบางส่วนที่เราอาจรับรู้หรือได้รับรู้ บางส่วนในขณะปัจจุบัน

3. Superego (Self with Ethics) ได้แก่ คนใจจิตในสำนึกเป็นส่วนมาก อาจมีจิตใต้สำนึกแฝงอยู่บ้าง เป็นคนที่ได้รับการขัดเกลาจากกฎเกณฑ์ของสังคมแล้ว

ฟรอยด์ ได้แบ่ง “จิต” ออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. จิตในสำนึก (Conscious) ได้แก่ จิตที่อยู่ในการควบคุมบังคับของบุคคล จิตที่ควบคุมพฤติกรรมได้แสดงออกในทิศทางที่ถูกที่ควร รวมทั้งควบคุมอารมณ์ความต้องการและความปรารถนา

2. จิตใต้สำนึก (Subconscious) หรือจิตก่อนสำนึก (Preconscious) เป็นจิตซึ่งคาบเกี่ยวระหว่างจิตในสำนึกและจิตใต้สำนึก มีทั้งความวิตกกังวล ความขัดแย้ง และการใช้กลไกการป้องกันตน (Defense Mechanism) เพื่อลดความกดดันหรือความเครียดให้เบาบางลง เช่น

2.1 การเก็บกด (Repression) ได้แก่ ความพยายามเก็บความรู้สึกไม่พอใจต่าง ๆ

2.2 การส่งทอดความผิด (Projection) ได้แก่ การใช้ตัวแทนอื่นเป็นที่ส่งทอดความรู้สึกของตน เช่น เตะสุนัขแทนคน

2.3 ปฏิสัมพันธ์ตอบโต้ (Reaction Formation) ได้แก่ อย่างกินขนมไม่มีเงินซื้อ บอกว่าไม่ชอบขนม

2.4 พฤติกรรมถอยกลับ (Regression) ได้แก่ การกลับเป็นเด็กใหม่เพื่อหลีกเลี่ยงปัจจุบัน

2.5 ปฏิเสธความเป็นจริงไม่เปลี่ยนความคิด (Fixation) ได้แก่ การปฏิเสธความเป็นจริงไม่ยอมรับรู้พฤติกรรมรอบตัว มีความคิดที่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง

2.6 การแยกตัว (Isolation) ได้แก่ การไม่ยกคบบกับใครถ้าเกิดความไม่พอใจสิ่งหนึ่ง สิ่งใด

3. จิตไร้สำนึก (Unconscious) เป็นจิตที่เหมือนส่วนที่จมน้ำของก้อนน้ำแข็ง ไม่อยู่ในความสำนึกของตน (Ego) แต่จะแอบแฝงอยู่ในคนที่เป็นรากเหง้าของตน คือ Id จิตไร้สำนึกนี้มีอิทธิพลผลักดันพลังงานที่เรียกว่า Libido ได้แก่ ความรู้สึกทางเพศ ความต้องการมีชีวิตอยู่ (ความหิวความกระหาย) และความก้าวร้าว ให้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมภายนอกของมนุษย์ ฟรอยด์ เชื่อว่า จิตไร้สำนึกนี้มีอิทธิพลทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมภายนอกของมนุษย์ ฟรอยด์ เชื่อว่า

จิตไร้สำนึกนี้มีอิทธิพลทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาโดยที่มนุษย์เองอาจไม่รู้ตัว เช่น การลบล้างอวัยวะเพศของคนเจ็บใกล้ตาย เป็นต้น

ทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมของเพียเจต์

ฌอง พีอาเจต์ (Jean Piaget) นักจิตวิทยาคนแรกที่ถูกเปิดความคิดทางพัฒนาการจริยธรรม จากการรู้การเข้าใจสังคม (Sociocognitive Moral Development) เชื่อว่า จริยธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้ (Complex Process) ระหว่างความรู้ ความรู้สึก และการสร้าง (Component Feeling and Culture)

เพียเจต์ เป็นผู้ริเริ่มศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และมีความคิดว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล นั้น และได้แบ่งขั้นของพัฒนาการจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ขวบ เด็กวัยนี้ ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดลอมอย่างละเอียด แต่มีความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กเริ่มมีความสามารถก็จะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดล้อม และบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

2. ขั้นยึดคำสั่ง พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 2 - 8 ปี เด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ คือ ประกาสิทธิ์ที่ตนต้องกระทำตาม

3. ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วง 8 - 10 ปี เพียเจต์ เชื่อว่า เกิดขึ้นจากพัฒนาการทางสติปัญญา และจากประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็ก เกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคลบางคนพัฒนาการอาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สอง เนื่องจากการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดู หรือสังคม หรือเกิดจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของลอว์เรนซ์ โคลเบิร์ก

ลอว์เรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้พัฒนาแนวคิดของทฤษฎีของพีอาเจต์ สร้างเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก

จริยธรรมทั้ง 6 ขั้น ของโคลเบิร์ก ได้ถูกจัดเป็น 3 ระดับ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันติก, 2524, หน้า 25) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ชั้นที่	ชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
1	หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (2 - 7 ปี)	ระดับก่อนกฎเกณฑ์
2	หลักการแสวงหารางวัล (7 - 10 ปี)	(2 - 10 ปี)
3	หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ	ระดับตามกฎเกณฑ์
4	หลักการทำหน้าที่ทางสังคม (13 - 16 ปี)	(10 - 16 ปี)
5	หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปี ขึ้นไป)	ระดับเหนือกฎเกณฑ์
6	หลักการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่)	(16 ปี ขึ้นไป)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969, p. 405) ได้ศึกษา พัฒนาการทางจริยธรรม โดยอาศัย ทฤษฎีของเพียเจต์เป็นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่น และผู้ใหญ่ การศึกษาใช้ทั้ง วิธีการสัมภาษณ์และการเขียนตอบ โคลเบอร์ก ได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง เป็น 6 พวก แล้วทำการตรวจสอบหลายครั้ง จึงสรุปว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี 6 ชั้น ชั้นของจริยธรรม มีความสัมพันธ์กับอายุ และพัฒนาการทางสติปัญญา โคลเบอร์กกำหนดชั้นของจริยธรรมโดยถือ จากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ว่าอยู่ในระดับอายุนี้ให้เหตุผลมีลักษณะเป็นแบบนี้ แต่ละชั้นจะแทน ระบบความคิด ซึ่งได้จากส่วนใหญ่ว่ามีกระบวนการความคิดทางจริยธรรมอย่างไร แต่ละชั้น ยังเป็นส่วนหนึ่งของขั้นที่สูงขึ้นไป ขั้นที่สูงกว่าจะแสดงถึงความเข้าใจที่เหนือกว่า มีการรับรู้ ที่กว้างขวาง ลึกซึ้ง และเป็นนามธรรมมากกว่าการแก้ปัญหาที่มีหลักเกณฑ์ที่มีเหตุผลมากกว่า พัฒนาการทั้ง 6 ชั้น จัดเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับมี 2 ชั้น ดังนี้

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Pre - conventional Level) เป็นระดับ ที่มีในเด็กส่วนมากที่อายุต่ำกว่า 10 ขวบ การตัดสินใจเลือกการกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน เท่านั้น จะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ในระดับนี้รางวัล และการลงโทษเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ

ชั้นที่ 1 ชั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation)

เด็กเล็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ ชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำ หรือเขาจะเลือกกระทำในทางเกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่า แต่เนื่องจากเด็กเล็กนี้ ยังเป็นบุคคล ที่ต้องพึ่งพา และอยู่ในอำนาจของผู้ใหญ่ จึงมีความจำเป็นต้องให้เด็กในระยะนี้เข้าใจความดี ไปในความหมายว่าคือ สิ่งที่กระทำแล้วไม่ถูกลงโทษ เช่น เด็กยอมแปรงฟันหลังอาหาร เพราะ

กลัวแม่ดู ฉะนั้น การกระทำที่ถูกต้องจึงหมายถึง การเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่า เหตุผลในการกระทำหรือไม่กระทำขึ้นอยู่กับการไม่ถูกลงโทษเป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กเล็ก ๆ นั้นจะถูกผู้ใหญ่ดูว่าหรือเจียนดี เพื่อที่จะทำให้เขาทำให้ถูกหรือกระทำตนให้เป็นคนดี เมื่อเด็กอายุมากขึ้น ระหว่าง 7 ขวบถึง 10 ขวบ จะมีความรู้สึกว่าเป็นธรรมดาสำหรับการกระทำของผู้ใหญ่ เด็กจะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชยการสัญญาว่าจะให้รางวัล จึงเป็นแรงจูงใจให้เขากระทำความดีได้มากกว่าการดูท่าหรือขู่ว่าจะลงโทษ เช่น เด็กผู้หญิงจะช่วยพ่อแม่ทำความสะอาดบ้าน เพื่อจะได้เงินรางวัลมากขึ้น และเด็กผู้ชายจะช่วยรดน้ำต้นไม้ก็เพื่อจะได้รับคำชมเชย และเด็กในวัยนี้เริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ เช่น เมื่อเข้าไปให้ฉันมา ฉันก็ต้องตอบแทนเขาไป เริ่มมีความเข้าใจในความคิดคนอื่น

2. ระดับตามกฎหมายหรือระดับทำตามสังคม และประเพณี (Conventional Level) อายุ 10 - 16 ปี เป็นระดับที่มีในวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ส่วนมากในทุก ๆ สังคมการดำเนิน และการยกย่องชมเชยจากสังคม เป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติ

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance of "Good Boy - nice Girl" Orientation) เด็กที่ย่างเข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมาก เด็กในวัยนี้ส่วนมากจะทำในสิ่งที่คิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วย เพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูง และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน หลักการขั้นนี้จะใช้มากในเด็กอายุประมาณ 13 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The "Law and Order" Orientation) ในขั้นนี้ ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎเกณฑ์ กฎหมาย และข้อบังคับ คนดี หรือ คนที่ประพฤติถูกต้อง คือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย

3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามจริยธรรมของตนเอง (Post - conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการ และมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณของตนเอง ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตาม การตัดสินใจ "ถูก" "ผิด" "ไม่ควร" มาจากวิจารณญาณของตนเอง ปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก วัยผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมในขั้นนี้ และมักจะเป็นอายุ 16 ปี ขึ้นไป

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) บุคคลใช้หลักการในขั้นนี้ จะมีการกระทำที่หลบหลีก มิให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขาดเหตุผล เป็นคนไม่แน่นอน ใจโลเลไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน คำว่า "หน้าที่" ของบุคคล ในขั้นนี้หมายถึง การทำที่ตกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

เป็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความเคารพตนเอง และต้องการให้คนอื่นเคารพตนเอง ด้วยจริยธรรมขั้นนี้พบมากในวัยผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นตอนปลายบางคน

ขั้นที่ 6 ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูงมีประสบการณ์ และมีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรมของตนเอง และของสังคมอื่น ๆ ในโลก บุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้จะเป็นผู้ที่ได้รับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้วมีสายตา หรือความคิดเห็นที่กว้างไกลกว่ากลุ่มหรือสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้ จะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจ

เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก แสดงไว้ดังตาราง

ตารางที่ 2 เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969, p. 405)

ระดับจริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
1. ระดับก่อนมีจริยธรรมอย่างแน่นอนของตน (Pre Conventional Level)	1. ระดับจริยธรรมของผู้อื่น (Heteronymous Morality) (2-7 ปี)
2. ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level)	2. ผลประโยชน์ของตนเป็นส่วนใหญ่ (Individualism and Instrumental Purpose and Exchange) (7 - 10 ปี)
3. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณญาณ (Post Conventional Level)	3. การยอมรับของกลุ่ม (Mutual Interpersonal Expectations Relationships and Interpersonal Conformity) (10 - 13 ปี)
	4. ระเบียบทางสังคม (Social System and Conscience) (13 - 16 ปี)
	5. สัญญาสังคม (Social Contract) (16 ปี ขึ้นไป)
	6. คุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle) (ผู้ใหญ่)

ทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของเจม อาร์ เรสต์

เจม อาร์ เรสต์ (Jame R. Rest) นักจิตวิทยาเคยทำงานร่วมกับโคลเบิร์ต ได้ศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีของ โคลเบิร์ต เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัย ระดับจริยธรรมของ เด็ก เรสต์ ได้แบ่งเหตุผลทางจริยธรรมออกเป็น 6 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 การหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน

ขั้นที่ 3 การให้ผู้อื่นยอมรับตน

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎเกณฑ์ของสังคม

ขั้นที่ 5 การใช้หลักความคิดทางจริยธรรม

ขั้นที่ 6 การใช้หลักความคิดขั้นสูง

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นิยม ของมาสโลว์ (Maslow's Theory of Need Gratification)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวมนุษย์นิยมของ มาสโลว์ อธิบายพฤติกรรมจริยธรรมในลักษณะที่พฤติกรรมเบี่ยงเบนด้วยความต้องการพื้นฐาน มิได้รับการตอบสนอง โดยเฉพาะความต้องการพื้นฐานทางกาย (Physiological Needs) มาสโลว์อธิบายว่า มนุษย์จะคิดทำสิ่งอื่นได้ต่อเมื่อความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนอง มาสโลว์ ให้ความเห็นตามแนวมนุษย์นิยมของเขา ดังนี้ “Man is ultimately not molder or shaped in humanness, or taught to be human. The role of the environment is ultimately to permit him or help him to actualize his own potentialities, not its potentialities. The environment does not give him potentialities and capacities; he has them in inchoate or embryonic form, just exactly do he has embrigonic arms and legs”. (197, P. 160)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

เซียร์ส (Sears) ฮอฟฟ์แมน (Hoffman) แบนดูราและวอลเตอร์ (Bandura & Walters) หรือ มิลเลอร์ และ โคลลาด (Miller & Dollard) ได้สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์ เซียร์ส (Sears) เชื่อว่า การอบรมเลี้ยงดู (Childrearing Practice) มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็ก

ส่วนแบนดูราเชื่อว่า การสร้างค่านิยมและจริยธรรมของเด็กนั้นคือการที่เด็กได้เรียนรู้ในลักษณะของการลอกเลียนแบบ โดยเด็กจะสังเกตพฤติกรรมจริยธรรมของคนที่อยู่ใกล้ชิดและบันทึกในความทรงจำ แล้วจึงถ่ายทอดพฤติกรรมนั้นในลักษณะที่ใกล้เคียงกับความคิดรวบยอดการลอกเลียนเอกลักษณ์ (Identification) ของ ฟรอยด์

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนั้นได้นำหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาอธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม โดยมีสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) หรือวัฒนธรรม (Culture) เป็นตัวกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social Contingencies) ให้กับเด็กแต่แรกเกิด ในทัศนะของนักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมและนักจิตวิทยาการเรียนรู้ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมโดยมีแรงจูงใจพื้นฐานมาจากความต้องการทางชีววิทยา การแสวงหารางวัลตลอดจนการหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ มนุษย์จะมีปทัสถาน (Norm) ของจริยธรรมตามแนวโครงสร้างของสังคมที่มนุษย์อยู่นั่นเอง

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทย ทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 - 60 ปี ว่า พฤติกรรมเหล่านั้นมีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยได้แบ่งต้นไม้จริยธรรมออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

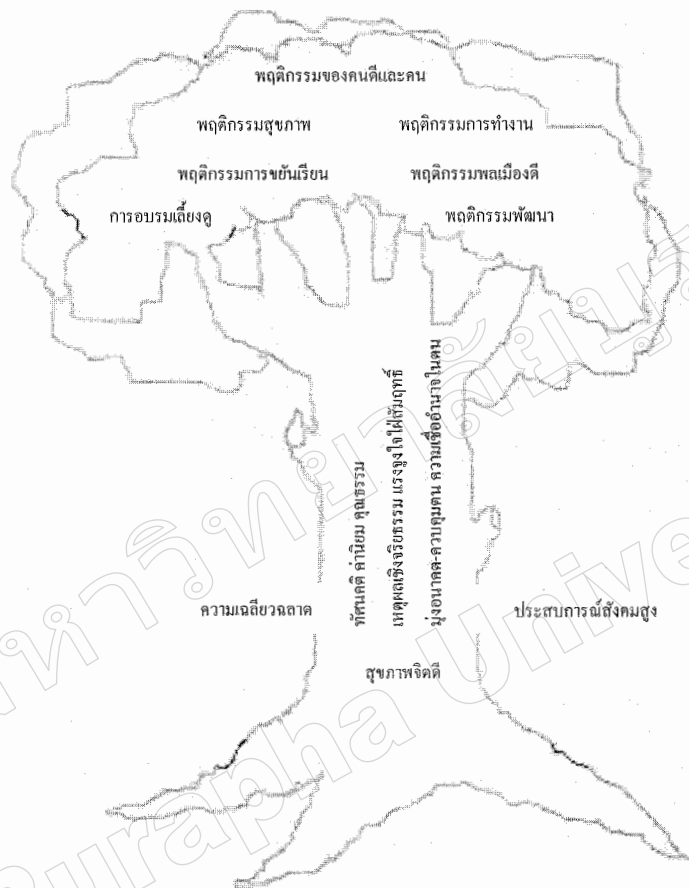
ส่วนที่ 1 ได้แก่ ดอกและผลไม้มันต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดี ละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่ 2 ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ ด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านมุ่งอนาคต และการควบคุมตนเอง ด้านการเชื่ออำนาจในตน ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และด้านทัศนคติ คุณธรรมและค่านิยม

ส่วนที่ 3 ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านประสบการณ์ทางสังคม และด้านสุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้ง 3 นี้ อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ในประมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยมีจิตลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้าน ดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสมนอกจากนั้น บุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย

ฉะนั้น จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้ จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ ที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้น เพื่อใช้อธิบาย ทำงาน และพัฒนาพฤติกรรมดังกล่าว

ภาพที่ 2 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2543, หน้า 1)

ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์

ในหลักธรรมทางพุทธศาสนา มี 3 ประการ คือ

1. ใฝ่เว้นความชั่วทั้งปวง
2. ใฝ่ทำความดี
3. ใฝ่ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด

ในหลักธรรมที่พระพุทธศาสนานำมาประกอบเป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึง การปฏิบัติตามข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวข้องได้ข้อธรรมอื่นตามมาเป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติพื้นฐานทางการกระทำทางกาย ไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นทางจิตใจ

ทฤษฎีของแครธวอล บลูม และมาเซีย

แครธวอล, บลูม และมาเซีย (Kratwohl Boom and Masia) ได้กำหนดทฤษฎี จำแนกระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจ (Affective Domain) ที่ครอบคลุมความสนใจทัศนคติ ค่านิยม และลักษณะนิสัย โดยจัดลำดับขั้นตอนคุณลักษณะด้านความรู้สึกไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การรับรู้ (Receiving)
2. การตอบสนอง (Responding)
3. การเห็นคุณค่า (Valuing)
4. การจัดระบบ (Organization)
5. การสร้างลักษณะนิสัย (Characterization)

ทฤษฎีของอิมมานูเอล คานท์

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน เป็นนักเหตุผลนิยม เป็นผู้นำทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rigorism) หมายถึงสิทธิที่ยึดมั่นในคุณธรรมได้ริเริ่มจริยธรรมแบบหน้าที่นิยม (Deontologism) หรือในเหตุผลอย่างเคร่งครัด อาจเรียก Moral purism หรือ Formal Ethics

คานท์ ถือว่า มโนธรรมเป็นเหตุผลภาคปฏิบัติ มันบ่งบอกถึงกฎศีลธรรมในตัวเอง คือเป็นที่รู้จักกัน ได้เอง รู้สึกในใจของตนเอง มันเป็นสิ่งที่มีความก่อน ไม่ใช่มีขึ้นหรือประจักษ์ เพราะประสบการณ์ (Not Empirical) เป็นสิ่งที่มีความเป็นพยาน

ตามแนวคิดของ คานท์ มีความเห็นว่า ดี ชั่ว ผิด ถูก ที่เป็นศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งถาวรตายตัว ค่าของจริยธรรมเป็นสิ่งที่จริงตายตัว จะถือเอาผลของการกระทำมาตัดสินไม่ได้ ทฤษฎีนี้จะยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐาน การพิจารณาตัดสินคุณค่าจะทำไปตามหน้าที่ที่ระบุไว้ เป็นข้อกำหนดนั้น จะแปรเปลี่ยนโดยเลียงไปใช้เหตุผลจากผลการกระทำไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์เพียงใดก็ตาม สิ่งที่คานท์เชื่อว่าเป็นการกระทำที่ดีนั้น ไม่มีอะไรในโลกนี้คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากมีเจตนาที่ดี ดังนั้น การทำหน้าที่จึงเป็นเจตนาที่ดี ไม่เข้าการกระทำตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณและความรู้สึกตามอารมณ์ปรารถนา แต่ทำตามเจตนาที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่